

Ігор Олегович **ТАРЛОПОВ**

к.е.н., доцент кафедри, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5715-9675>

e-mail: tarlopov@ukr.net

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано вплив військових дій на ринок освітніх послуг в Україні, зокрема зміни у фінансуванні, доступності освіти, кадровому забезпеченні та структурі попиту. Досліджено наслідки руйнування освітньої інфраструктури, масової міграції студентів і викладачів, а також адаптаційні механізми держави та навчальних закладів. Розглянуто міжнародну підтримку, зокрема фінансову допомогу від Світового банку, ЮНЕСКО та ЄС. Окреслено перспективи розвитку освіти у поствоєнний період, зокрема цифровізацію, реформування освітньої політики та розширення міжнародної співпраці.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, освіта, заклади вищої освіти, фінансування освітніх послуг, дистанційне навчання, війна

ВСТУП

Освіта є однією з найважливіших сфер суспільного розвитку, яка не лише формує кадровий потенціал країни, але й впливає на її економічний стан, конкурентоспроможність та інноваційний потенціал. В умовах військових дій, які тривають в Україні з 2022 р., ринок освітніх послуг зазнав значних змін, зумовлених як руйнуванням інфраструктури, так і масовою міграцією населення. Війна вплинула на фінансування освіти, доступ до навчання, міжнародну співпрацю та змінила структуру попиту на освітні послуги.

Проблема забезпечення якісної освіти в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною, оскільки від цього залежить подальший соціально-економічний розвиток країни. Незважаючи на численні виклики, система освіти України демонструє стійкість, адаптуючись до нових умов через цифровізацію, міжнародну підтримку та впровадження альтернативних форматів навчання.

Аналіз питання розвитку ринку освітніх послуг в Україні та світі досліджувалося багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Варто відзначити наукові праці таких вчених, як Л. Лондар [7], Р. Яровий та Б. Соцький [15], О. Шугаєва [13], Є. Лисиченко та О. Петухова [6], О. Шандрівська та І. Оксюта [12], Л. Кухарська [5], що надають глибокий аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку ринку освітніх послуг як в Україні, так і у світі, висвітлюючи ключові виклики та перспективи у цій сфері. Попри наявність ґрунтовних наукових досліджень, недостатньо висвітленими залишаються питання адаптації освітніх закладів до воєнних умов, зміни структури попиту на освітні послуги та перспективи їх розвитку після завершення війни.

Військові дії спричинили значні зміни в ринку освітніх послуг України: частину закладів освіти зручовано або вони вимушено перейшли на дистанційний формат навчання, знизилася фінансування сфери освіти, а міграційні процеси змінили структуру студентського контингенту. Водночас війна стимулювала розвиток нових форматів навчання, посилила міжнародну співпрацю та збільшила потребу у спеціалізованих освітніх програмах, спрямованих на післявоєнне відновлення країни.

Дослідження впливу війни на ринок освітніх послуг є важливим як для освітньої політики, так і для еконо-

мічного прогнозування. Аналіз сучасних викликів та тенденцій дасть змогу розробити ефективні механізми підтримки освіти, спрямовані на її стійкість та подальший розвиток.

МЕТА роботи – проаналізувати вплив військових дій на ринок освітніх послуг України, визначити основні виклики, адаптаційні механізми та перспективи розвитку після завершення війни. Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких наукових завдань:

- проаналізувати стан ринку освітніх послуг України в довоєнний період, визначити його основні тенденції, структуру та особливості функціонування;
- оцінити ключові зміни та виклики, спричинені військовими діями, зокрема вплив на освітню інфраструктуру, фінансування, доступність освітніх послуг та мобільність учасників освітнього процесу;
- дослідити реакцію держави, закладів освіти та міжнародних організацій на кризові умови, механізми адаптації та заходи підтримки ринку освітніх послуг,
- визначити перспективи розвитку ринку освітніх послуг України в поствоєнний період, зокрема можливі напрями відновлення, цифровізації, реформування освітньої політики та інтеграції в міжнародний освітній простір.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі застосовано системний аналіз для оцінювання змін у структурі ринку освітніх послуг, порівняльний метод для зіставлення довоєнного та воєнного стану освіти, а також аналізу досвіду інших країн. Контент-аналіз нормативно-правових актів, наукових публікацій і звітів міжнародних організацій дав змогу оцінити політику реагування на кризу. Статистичні методи застосовано для аналізу змін у фінансуванні, студентській мобільності та поширенні дистанційного навчання.

РЕЗУЛЬТАТИ

До початку повномасштабної війни в Україні освітній сектор демонстрував стабільний розвиток, характеризуючись позитивними тенденціями та значними інвестиціями з боку держави. З 2010 р. освітня система України зазнала значних змін, особливо після 2014 р. та 2022 р. Кількість закладів загальної середньої освіти поступово скорочувалася: з 20,3 тис. у 2010 р. до 12,7 тис. у 2023 р., що відображає окупацію та наслідки воєнних дій. Кількість учнів також зменшилася з 4,3 млн у 2010 р. до 3,9 млн у 2023 р., водночас найбільше па-

діння зафіксовано після повномасштабного вторгнення у 2022 р., що вказує на масову міграцію дітей за кордон та внутрішню релокацію.

Важливим фактором стало зменшення випускників шкіл, що напрямку впливає на вступну кампанію у заклади вищої освіти (ЗВО). Якщо у 2010 р. свідоцтво про базову загальну середню освіту отримали 566 тис. школярів, то у 2023/24 навчальному році (н.р.) їхня кількість скоротилася до 373 тис. Випускників, які отримали атестат про повну середню освіту, стало менше на 40 % за цей період (з 364 тис. у 2010/11 н.р. до 223 тис. у 2023/24 н.р.). Це свідчить про зміну освітньої структури, викликану як зниженням народжуваності, так і виїздом молоді за кордон.

Перехід на дистанційне навчання став ще одним викликом для освітньої системи, особливо після 2022 р. Помітно скоротилася кількість учнів у денних закладах освіти – з 4,1 млн у 2021/22 н.р. до 2,98 млн у 2023/24 н.р., що може свідчити про збільшення частки дітей, які або виїхали з країни, або навчаються за іншими формами (онлайн, змішане навчання, домашнє навчання). Водночас вечірні та заочні форми навчання також зменшили свою частку, що вказує на обмежені можливості для альтернативних форматів освіти під час війни.

Кількість вчителів також скоротилася з 515 тис. у 2010/11 н.р. до 390 тис. у 2023/24 н.р., що відображає кадрову кризу, зокрема в регіонах, які постраждали від війни. Вчителі або виїжджають за кордон, або змушені змінювати сферу діяльності. Водночас регіональні диспропорції посилюються – освітні заклади у відносно безпечних областях стикаються зі збільшенням навантаження через міграцію учнів, тоді як у прифронтових зонах спостерігається гострий дефіцит освітніх кадрів.

Таблиця демонструє динаміку змін у сфері вищої ос-

віти України за період 2010-2024 рр. Спостерігається стійка тенденція до зменшення кількості ЗВО: з 349 у 2010/11 н.р. до 314 у 2023/24 н.р. Особливо різке скорочення відбулося після 2014 р., що можна пов'язати з анексією Криму, війною на Донбасі та загальною оптимізацією освітньої системи. Водночас у 2020/21 н.р. відбулося аномальне зростання кількості ЗВО до 515, що ймовірно пов'язано з реорганізаційними процесами, тимчасовими змінами у реєстрації закладів або зміною класифікації закладів освіти.

Кількість студентів також демонструє негативну динаміку: з 2,13 млн у 2010/11 н.р. до 1,149 млн у 2023/24 н.р. Основні падіння зафіксовані після 2014 р. та 2022 р., що можна пояснити воєнними діями, економічною кризою та значною еміграцією молоді. Кількість вступників також скоротилася – з 392 тис. у 2010/11 н.р. до 252 тис. у 2023/24 н.р., що відображає демографічну кризу та зміну орієнтирів у виборі освіти. Випускники також скорочуються, що негативно впливає на наповнення ринку праці кваліфікованими фахівцями. Це свідчить про трансформацію вищої освіти в Україні, зменшення її охоплення та можливий перехід до більш вузької спеціалізації університетів у майбутньому.

Загальна тенденція показує значне скорочення кількості закладів: з 505 у 2010/11 н.р. до 314 у 2023/24 н.р. Основне падіння відбулося після 2014 р., що можна пояснити анексією Криму, військовими діями на Донбасі, а також реформами у сфері освіти. Особливо різке зниження спостерігалось у 2020/21 н.р. (з 338 до 129 закладів), що ймовірно викликано реформуванням системи закладів фахової передвищої освіти (ЗФПО) та зміною підходів до акредитації.

Таблиця 1 – Вплив демографічних та воєнних факторів на загальну середню освіту України (узагальнено автором за [2])

Навчальний рік	Кількість закладів загальної середньої освіти, тис. од.	Кількість учнів у закладах загальної середньої освіти, тис. осіб	Випуск учнів із закладів загальної середньої освіти		Кількість вчителів у закладах загальної середньої освіти, тис. осіб
			одержали свідоцтво про здобуття базової загальної середньої освіти, тис. осіб	одержали атестат про здобуття повної загальної середньої освіти, тис. осіб	
2010-2011	20,3	4299	566	364	515
2011-2012	19,9	4292	480	215	509
2012-2013	19,7	4222	441	329	510
2013-2014	19,3	4204	411	304	508
2014-2015	17,6	3757	339	247	454
2015-2016	17,3	3783	336	229	444
2016-2017	16,9	3846	329	211	438
2017-2018	16,2	3922	329	203	440
2018-2019	15,5	4042	345	195	441
2019-2020	15,2	4138	352	198	440
2020-2021	14,9	4211	345	222	440
2021-2022	14,0	4230	363	229	435
2022-2023	13,0	4042	366	221	402
2023-2024	12,7	3906	373	223	390

Таблиця 2 – Вплив демографічних та воєнних факторів на вищу освіту України (узагальнено автором за [2])

Навчальний рік	Кількість ЗВО, од.	Кількість осіб у ЗВО, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗВО, тис.	Кількість осіб, випущених із ЗВО, тис.
2010-2011	349	2130	392	543
2011-2012	345	1955	314	529
2012-2013	334	1825	341	520
2013-2014	325	1724	348	485
2014-2015	277	1438	291	405
2015-2016	288	1375	259	374
2016-2017	287	1369	253	318
2017-2018	289	1330	264	359
2018-2019	282	1322	256	357
2019-2020	281	1266	250	333
2020-2021	515	1142	277	386
2021-2022	386	1047	239	262
2022-2023	347	1054	245	273
2023-2024	314	1149	252	211

Таблиця 3 – Вплив демографічних та воєнних факторів на фахову передвищу освіти України (узагальнено автором за [2])

Навчальний рік	Кількість ЗФПО, од	Кількість осіб у ЗФПО, тис.	Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗФПО, тис.	Кількість осіб, випущених із ЗФПО, тис.
2010-2011	505	361,5	129,1	111
2011-2012	501	356,8	105,1	96,7
2012-2013	489	345,2	99,8	92,2
2013-2014	478	329	93,9	91,2
2014-2015	387	251,3	69,5	79,1
2015-2016	371	230,1	63,2	73,4
2016-2017	370	217,3	60,6	68
2017-2018	372	208,6	59,1	61,2
2018-2019	370	199,9	53,5	55,5
2019-2020	338	173,6	47,1	50,2
2020-2021	129	166	53	47
2021-2022	248	282	99	75
2022-2023	283	302	94	78
2023-2024	314	350	122	88

Кількість студентів у ЗФПО також постійно зменшувалася: з 361,5 тис. у 2010/11 н.р. до 173,6 тис. у 2019/20 н.р., що може бути наслідком низької популярності професійно-технічної освіти. Проте з 2021 р. відбувся різкий стрибок, і у 2023/24 н.р. кількість студентів уже становила 350 тис. Це може свідчити про відновлення інтересу до фахової освіти через економічні фактори, нестачу робочих кадрів та популяризацію прикладних професій.

Також спостерігається зниження кількості випускників, що відповідає скороченню кількості студентів. Якщо у 2010/11 н.р. випустилося 111 тис. осіб, то у 2019/20 н.р. – лише 50,2 тис. Водночас після 2021 р. зростає як набір студентів, так і кількість випускників – у 2023/24 н.р. їх стало 88 тис. Це може бути наслідком запровадження нових програм навчання, підтримки технічних спеціальностей та потреби ринку праці у кваліфікованих робітниках.

Загальна кількість осіб, які вперше вступили до ЗВО, знизилася на 9% – з 277 057 у 2020 р. до 251 552 у 2024 р. Водночас загальна кількість студентів залишилася стабільною (1 148 210 у 2024 р., що на 2% більше, ніж у 2020 р.). Проте випускників стало значно менше – на 41%, що може бути наслідком змін у структурі навчання, демографічної кризи та міграції студентів за кордон.

Деякі галузі освіти показали зростання популярності серед вступників – воєнні науки, національна безпека – найбільший приріст вступників (+374%), що пояснюється поточною ситуацією в країні; електроніка та телекомунікації (+273%) та цивільна безпека (+124%) – високий попит на технологічні й безпекові спеціальності. Крім того, освіта/педагогіка (+13%) залишається стабільною, хоча кількість випускників у цій сфері зменшилася на 45%.

Водночас спостерігається зниження вступу на природничі та гуманітарні науки, включаючи біологію (-44%), ветеринарну медицину (-49%), право (-5%) та економічні спеціальності.

Найбільше зниження кількості випускників відбулося у таких напрямках: електрична інженерія – 66%, транспорт – 62% та механічна інженерія – 65%, таке падіння може свідчити про кризу інженерних і технічних спеціальностей, що може негативно вплинути на ринок праці у майбутньому.

Загалом спостерігається зміна пріоритетів студентів – збільшення попиту на спеціальності, пов'язані з безпекою, телекомунікаціями та ІТ, і скорочення випуску

технічних спеціалістів. Скорочення випускників може створити дефіцит кадрів у стратегічних галузях, що вимагатиме додаткових освітніх ініціатив та підтримки.

Військові дії, що тривають в Україні, суттєво вплинули на освітню систему, спричинивши низку структурних змін і викликів, які потребують негайного аналізу та вирішення. До основних наслідків можна віднести:

1. *Руйнування освітньої інфраструктури.* Внаслідок бойових дій значну кількість закладів освіти пошкоджено або повністю зруйновано, що ускладнило доступ до очного навчання, особливо у прифронтових регіонах. За даними Київської школи економіки, станом на 1 січня 2024 р. прямі збитки від руйнувань закладів освіти становлять \$6,8 млрд. Загалом зруйновано щонайменше 380 та пошкоджено 3 429 об'єктів освітньої інфраструктури [3].

2. *Зменшення фінансування освіти.* Через необхідність спрямування державних ресурсів на оборону фінансування освіти зазнало скорочення. До початку повномасштабної війни видатки на освіту в Україні складала в середньому 16,9% видатків зведеного бюджету. Однак у 2022 р. вони скоротилися до 9,55%, а в 2023 р. – до 6,95% [1].

3. *Доступність освітніх послуг.* Масова внутрішня та зовнішня міграція учнів і студентів призвела до нерівномірного розподілу навантаження між закладами освіти. У регіонах, що прийняли значну кількість переселенців, спостерігається перенасиченість шкіл і університетів, тоді як у деяких областях, навпаки, кількість учнів критично знизилася. За даними Світового банку, понад 6 млн українців вимушено втекли до сусідніх країн, серед них майже 665 000 студентів (16% від загального числа) [9].

4. *Мобільність учасників освітнього процесу.* Значна частина студентів і викладачів виїхала за кордон, що вплинуло на кадрову забезпечення закладів освіти. За даними профспілок освітян понад 20% вчителів залишили свої робочі місця через евакуацію, мобілізацію або загибель [11]. Деякі університети впровадили партнерські програми з європейськими вишами, що дає студентам змогу продовжувати навчання за кордоном з можливістю повернення в Україну.

Україна показала високу адаптивність освітньої системи, розробивши механізми підтримки освіти в умовах війни. Держава швидко впровадила нові моделі навчання, зокрема перехід на дистанційне та змішане навчання. Багато закладів освіти почали застосовувати онлайн-

Таблиця 4 – Динаміка змін у кількості студентів, вступників і випускників ЗВО України за галузями знань (узагальнено автором за [2])

Галузь знань	Кількість осіб, уперше прийнятих до ЗВО			Кількість студентів			Кількість осіб, випущених із ЗВО		
	2020	2024	Δ%	2020	2024	Δ%	2020	2024	Δ%
автоматизація та приладобудування	4 211	4	0,1%	16 060	10 148	63%	6 369	2 873	45%
аграрні науки та продовольство	12 532	14 707	117%	50 605	50 791	100%	16 793	6 589	39%
архітектура та будівництво	10 314	10 336	100%	41 077	43 819	107%	15 260	5 677	37%
біологія	1 104	615	56%	5 079	4 817	95%	2 137	964	45%
богослов'я	91	136	149%	577	1 240	215%	196	299	153%
ветеринарна медицина	2 296	1 160	51%	9 155	7 214	79%	2 647	930	35%
виробництво та технології	9 198	8 825	96%	32 458	30 663	94%	12 355	4 559	37%
воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	154	576	374%	701	2 712	387%	42	164	390%
гуманітарні науки	11 744	9 862	84%	47 705	46 075	97%	12 761	9 768	77%
електрична інженерія	7 608	7 701	101%	29 728	29 368	99%	11 621	3 921	34%
електроніка та телекомунікації	3 220	8 796	273%	12 772	22 581	177%	4 679	1 881	40%
журналістика	3 629	2 538	70%	13 462	12 842	95%	3 309	2 870	87%
інформаційні технології	25 801	24 414	95%	89 138	108 207	121%	21 998	16 921	77%
культура і мистецтво	14 121	12 953	92%	49 546	50 229	101%	13 880	9 552	69%
математика та статистика	1 347	1 474	109%	5 474	6 552	120%	1 759	1 107	63%
механічна інженерія	7 251	7 968	110%	29 566	30 896	104%	11 107	3 835	35%
міжнародні відносини	4 945	4 746	96%	22 153	21 804	98%	1 994	5 217	262%
освіта/педагогіка	28 922	32 618	113%	133 304	143 300	107%	46 456	25 718	55%
охорона здоров'я	19 907	14 788	74%	93 686	71 663	76%	12 964	15 905	123%
право	18 375	17 379	95%	86 460	83 755	97%	30 226	21 698	72%
природничі науки	4 145	3 318	80%	17 712	19 619	111%	6 572	3 322	51%
публічне управління та адміністрування	1 216	1 470	121%	16 807	16 071	96%	9 063	2 644	29%
соціальна робота	2 555	1 553	61%	9 980	11 890	119%	4 359	1 815	42%
соціальні та поведінкові науки	14 610	15 689	107%	64 103	82 606	129%	20 614	14 750	72%
сфера обслуговування	10 113	4 178	41%	35 862	22 939	64%	8 722	5 934	68%
транспорт	12 284	10 601	86%	50 984	40 274	79%	17 090	6 546	38%
управління та адміністрування	40 131	27 786	69%	145 261	147 604	102%	57 251	29 973	52%
хімічна та біоінженерія	2 011	1 370	68%	8 482	8 739	103%	2 887	1 766	61%
цивільна безпека	3 222	3 991	124%	13 316	19 792	149%	3 697	3 802	103%
усього	277 057	251 552	91%	1 131 213	1 148 210	102%	358 808	211 000	59%

платформи, такі як «Всеукраїнська школа онлайн», Google Classroom, Moodle та Zoom. ЗВО запровадили асинхронне навчання, що дає змогу студентам отримувати матеріали та складати іспити незалежно від місця перебування.

Також введено індивідуальні графіки навчання для студентів, які перебувають у зоні бойових дій або вимушено виїхали за кордон. Важливим кроком стало спрощення проходження атестації та змінення формату ЗНО, що дало вступникам змогу адаптуватися до нових умов.

Фінансова підтримка освіти з боку держави в умовах війни стала ще одним викликом. Зменшення бюджетного фінансування через необхідність спрямування коштів на оборону позначилося на можливостях розвитку освітньої сфери. Проте уряд виділив значні кошти на відновлення освітньої інфраструктури, а також субвенції на ремонт бомбосховищ і закупівлю генераторів для

безперебійного функціонування закладів освіти [4].

ЗВО отримали гранти на розвиток онлайн-освіти, а також фінансування для підтримки викладачів. Попри складну економічну ситуацію, заробітні плати педагогів продовжують фінансуватися, хоча в деяких регіонах виникають затримки [8]. Особливу увагу приділено підтримці студентів-переселенців, для яких запроваджено можливість спрощеного переведення до інших закладів освіти як в Україні, так і за кордоном. Багато внутрішньо переміщених осіб отримали бюджетні місця у ЗВО та школах. Крім того, для українських школярів, які перебувають за межами країни, створені можливості навчатися у дистанційному форматі через українські онлайн-школи. Заклади освіти самостійно впроваджують заходи для адаптації до воєнних умов. Розширюються можливості дистанційного навчання, університети запускають власні електронні платформи, а школи засто-

совують змішані моделі навчання. Важливим складником стало запровадження психологічної підтримки для учнів і студентів. У багатьох університетах створені кризові центри, що надають консультації для тих, хто пережив стресові ситуації. Викладачі проходять спеціальні тренінги з кризового консультування, а заклади освіти активно співпрацюють із міжнародними благодійними організаціями, такими як ЮНІСЕФ, що допомагають у психологічній реабілітації [10].

Важливу роль у підтримці української освіти відіграє міжнародна співпраця. Університети розширюють зв'язки з європейськими навчальними закладами, що дає студентам змогу отримувати подвійні дипломи без необхідності виїзду за кордон. Деякі ЗВО уклали угоди про визнання сертифікатів курсів з платформи Coursera, edX та FutureLearn, що надає студентам додаткові можливості для навчання. Європейські та американські університети пропонують стипендії та гранти для українських студентів, які змушені були виїхати через війну.

Фінансова та технічна допомога з боку міжнародних організацій також відіграє значну роль. ЮНЕСКО спрямувало значні кошти на розвиток дистанційного навчання та відновлення шкіл, а Світовий банк виділив понад \$100 млн на модернізацію освітньої інфраструктури України [14]. ЄС виділив понад €50 млн для забезпечення освітніх можливостей українських біженців у країнах ЄС [16]. Також діють численні грантові програми для викладачів і студентів, які спрямовано на підтримку наукових досліджень, мобільність студентів та професійні тренінги.

ВИСНОВКИ

Розвиток освітнього сектору України до 2022 р. показував позитивні тенденції, що характеризувалися ста-

більним фінансуванням, модернізацією інфраструктури та розширенням освітніх можливостей. Однак війна суттєво змінила ситуацію: зруйновано тисячі закладів освіти, скоротилося фінансування, відбулися значні зміни у структурі студентського контингенту через міграцію населення. Незважаючи на ці виклики, система освіти України продемонструвала адаптивність завдяки впровадженню дистанційного навчання, міжнародній співпраці та фінансовій підтримці з боку держави та міжнародних організацій.

Поствоєнне відновлення ринку освітніх послуг вимагатиме комплексного підходу. Передусім ключовими напрямками стануть реконструкція освітньої інфраструктури, цифровізація навчального процесу та реформа освітньої політики. Важливим завданням стане підготовка кваліфікованих кадрів для економічного відновлення країни, що передбачає розвиток професійно-технічної освіти та впровадження дуальної системи навчання. Очікується також розширення міжнародного співробітництва, що сприятиме інтеграції України у світовий освітній простір, зокрема через програми обміну студентами, спільні дослідження та грантові ініціативи.

Одним із ключових факторів подальшого розвитку освіти стане вдосконалення механізмів фінансування. Очікується збільшення залучення приватних інвестицій у сферу освіти, розвиток партнерських програм між університетами та бізнесом, а також продовження міжнародної фінансової підтримки. Особливий акцент буде зроблено на STEM-освіті, ІТ-секторі та спеціальностях, пов'язаних із безпекою та відновленням інфраструктури. Важливим напрямом стане розвиток дистанційного та змішаного навчання, що дасть змогу забезпечити доступність освіти незалежно від географічного положення.

Список використаних джерел

1. Відновлення та розвиток системи освіти України під час та після війни. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/blog/hanna_yatsenko/657752_vidnovlennya_rozvitok_sistemi.html
2. Державна служба статистика. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київ, 2024. 39 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
4. З лампою чи ліхтариком до школи. Як заклади освіти переживають вимушені відключення світла. *Нова українська школа. Вебресурс НУШ*. URL: <https://nus.org.ua/2024/12/06/z-lampoyu-chy-lihtarykom-do-shkoly-yak-zaklady-osvity-perezhyvayut-vymusheni-vidklyuchennya-svitla/>
5. Кухарська Л. Ринок освітніх послуг в Україні: реалії та перспективи. *Соціально-правові студії*. 2020. № 3(9). С. 184–191. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3252/1/26.pdf>
6. Лисечко Є., Петухова О. Тенденції розвитку світового ринку освітніх послуг. *Міжнародна економічна політика*. 2024. № 1(40). С. 199–215. URL: http://iejjournal.com/journals/40/2024_40_8_Lysechko_Petukhova.pdf
7. Лондар С., Шаповалова О., Пронь Н. Ринок освітніх послуг в Україні: конкурентні переваги та сучасні виклики для іноземних студентів. *Освітня аналитика України*. 2020. № 1. С. 5–22. URL: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-1-5-22>
8. Неможливо здійснити виплати освітянам у зв'язку з воєнними діями, тимчасовою окупацією » Профспілка працівників освіти і науки України. *Профспілка працівників освіти і науки України*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9467-ne-mozhlyvo-zdiisnyty-vyplaty-osvitanam-u-zv'язku-z-aktyvnymy-voennyumu-diiamy-tymchasovou-okupaciiu-terytorii.html>
9. Освіта: наслідки війни в Україні. The World Bank, 2022. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099631507072239980/pdf/IDU04805ab35047b2049990a0e101c605921c504.pdf>
10. Освітній простір часів війни: забезпечити і відкрити нові можливості. *VII. Жумтя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/osvitniy-prostir-305532/>
11. Проблеми освіти в Україні: виклики і наслідки навчання під час війни. *UA.NEWS*. URL: <https://ua.news/ua/ukraine/problemu-osvity-v-ukrayini-vyklyky-i-naslidky-navchannya-pid-chas-vijny>
12. Шандрівська О.Є., Оксютя І.В. Дослідження тенденцій розвитку ринку вищої освіти в умовах війни. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2023. № 1(9). С. 299–312. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/sep/31290/management-303-316.pdf>
13. Шутаєва Е. Маркетинг на світовому ринку освітніх послуг: інструменти та механізми. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія Економіка та управління*. 2012. Т. 25, № 64. С. 223–231. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/marketing-na-svitovomu-rinku-osvitnih-poslug-instrumenti-ta-mehanizmi/viewer>
14. ЮНОПС відновило ще 26 шкіл в Україні за підтримки Європейського Союзу. *Україна*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/276445-yunops-vidnovilo-she-26-shkil-v-ukrayini-za-pidtrimki-evropeyського-союзу>

15. Яровий Р.С., Соцький Б.О. Тенденції еволюції ринку освітніх послуг в Україні та світі. *Репозитарій Вінницького національного технічного університету*. 2024. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/41878>

16. World Bank Group. Зміцнення початкової та середньої освіти в Україні за підтримки Світового банку. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/08/30/strengthening-ukraine-s-primary-and-secondary-education-through-world-bank-support>

References

1. Restoration and Development of Ukraine's Education System During and After the War. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/blog/hanna_yatsenko/657752_vidnovlennya_rozvitok_sistemi.html (in Ukrainian).
2. State Statistics Service. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian).
3. Report on Direct Damage to Infrastructure from Destruction Due to Russia's Military Aggression Against Ukraine as of Early 2024. Kyiv : Kyiv School of Economics, 2024. 39 p. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (in Ukrainian).
4. With a Lamp or Flashlight to School: How Educational Institutions Cope with Forced Power Outages. *Nova Ukrainska Shkola | NUS Web Resource*. URL: <https://nus.org.ua/2024/12/06/z-lampoyu-chy-lihtarykom-do-shkoly-yak-zaklady-osvity-perezhyvayut-vymusheni-vidklyuchennya-svitla/> (in Ukrainian).
5. Kukharska L. Educational services market in Ukraine: realities and prospects. *Social & Legal Studios*. 2020. No. 3(9). pp. 184–191. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3252/1/26.pdf> (in Ukrainian).
6. Lysechko Y., Petukhova O. Trends in the Development of the Global Educational Services Market. *The Journal of International Economic Policy*. 2024. No. 1(40). pp. 199–215. URL: http://iejjournal.com/journals/40/2024_40_8_Lysechko_Petukhova.pdf (in Ukrainian).
7. Londa S., Shapovalova O., Pron N. Market of educational services in Ukraine: competitive advantages and modern challenges for foreign students. *Educational Analytics of Ukraine*. 2020. No. 1. pp. 5–22. URL: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-1-5-22> (in Ukrainian).
8. It Is Impossible to Pay Educators Due to Military Actions and Temporary Occupation. *Ukrainian Education and Science Workers' Union*. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9467-ne-mozhlyvo-zdiisnyty-vyplaty-osvitianam-u-zviazku-z-aktyvnymy-voienymy-diiamy-tymchasovou-okupaciiu-terytorii.html> (in Ukrainian).
9. Education: Consequences of the War in Ukraine. The World Bank, 2022. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099631507072239980/pdf/IDU04805ab35047b2049990a0e101c605921c504.pdf> (in Ukrainian).
10. Educational Space in Wartime: Ensuring Safety and Opening New Opportunities. *UP. Zhittia*. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/osvitniy-prostir-305532/> (in Ukrainian).
11. Education Problems in Ukraine: Challenges and Consequences of Learning During the War. *UA.NEWS*. URL: <https://ua.news.ua/ukraine/problemy-osvity-v-ukrayini-vyklyky-i-naslidyk-navchannya-pid-chas-vijny> (in Ukrainian).
12. Shandrivska O. Ye., Oksiuta I. V. Research on Higher Education Market Trends in Wartime. *Series of Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2023. No. 1(9). pp. 299–312. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/sep/31290/menedzhment-303-316.pdf> (in Ukrainian).
13. Shutaeva E. Marketing in the Global Educational Services Market: Tools and Mechanisms. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University Series: Economy and Management*. 2012. Vol. 25, No. 64. pp. 223–231. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/marketing-na-svitovomu-rinku-osvitnih-poslug-instrumenti-ta-mehanizmi/viewer> (in Ukrainian).
14. UNOPS Restored 26 More Schools in Ukraine with the Support of the European Union. *Ukraine*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/276445-yunopis-vidnovilo-she-26-shkil-v-ukrayini-za-pidtrimki-evropejskogo-soyuzu> (in Ukrainian).
15. Yarovyi R.S., Sotskyi B.O. Trends in the Evolution of the Educational Services Market in Ukraine and the World. *Repository of Vinnytsia National Technical University*. 2024. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/41878> (in Ukrainian).
16. World Bank Group. Strengthening Ukraine's Primary and Secondary Education Through World Bank Support. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2024/08/30/strengthening-ukraine-s-primary-and-secondary-education-through-world-bank-support> (in Ukrainian).

Ihor TARLOPOV

PhD in Economics, Associate Professor of department, Oles Honchar Dnipro National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5715-9675>

e-mail: tarlopov@ukr.net

THE IMPACT OF WAR ON THE DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL SERVICES MARKET IN UKRAINE

Education plays a crucial role in a country's economic development and competitiveness. Since 2022, the war in Ukraine has significantly impacted the educational services market due to infrastructure destruction, mass migration, and funding reductions. The crisis has affected accessibility, changed educational demand, and reshaped international cooperation. Despite these challenges, Ukraine's education system has shown resilience through digitalization, alternative learning formats, and global support. This paper analyzes the effects of war on Ukraine's educational market, highlighting key challenges, adaptation mechanisms, and prospects. It examines the pre-war state of education, major changes in infrastructure, funding, and accessibility, as well as responses by the government and international organizations. The research also assesses potential recovery paths, particularly in digitalization and global integration. Before the war, Ukraine's education sector was developing steadily. However, since 2014 and especially after 2022, school numbers declined from 20,300 in 2010 to 12,700 in 2023, while student enrollment dropped from 4.3 million to 3.9 million. Higher education also suffered, with student numbers decreasing from 2.13 million in 2010 to 1.15 million in 2024. More than 3,800 educational facilities were damaged or destroyed. The transition to online learning accelerated, but digital inequality and a shortage of teachers remain pressing issues. State education funding dropped from 16.9% of the budget before 2022 to 6.95% in 2023. Educational preferences have shifted toward security, IT, and telecommunications fields, while engineering and technical disciplines have declined. The war has fundamentally altered Ukraine's education system, causing demographic shifts, infrastructure losses, and financial strain. However, digitalization, policy reforms, and international cooperation have facilitated adaptation. Post-war recovery must focus on rebuilding infrastructure, expanding vocational training, and attracting investment. Ensuring education accessibility for displaced populations remains a long-term priority.

Keywords: market of educational services, education, higher education institutions, financing of educational services, distance learning, war